

Među proznim radovima koje je Profeta objavio pod naslovom »Narodne priče« posebno se ističe svojom vrijednošću ona koja se zove »Strašilo« a po svom je sadržaju nalik na glasovitu »Crvenkapicu«.

Na kraju ovoga prikaza još bismo htjeli istaknuti kako je Profetina rečenica u ovoj knjizi jasna, fino građena i kako po toj svojoj jasnoći odudara od stanovitoga muteža koji je posljednjih godina zahvatio i jedan dio talijanske književne kritike, kao da u njoj nisu još jučer djelovali, među ostalima, B. Croce i P. Pancrazi, a danas još djeluju E. Cecchi i E. Falqui.

Olinko Delorko

ZMAGA KUMER, BALADA O NEVESTI DETOMORILKI. SAZU, Dela 17, Institut za slovensko narodopisje 6, Ljubljana 1963.

Jasna struktura djela u cjelini i sistematičnost u mirnomu, bogato dokumentiranom izlaganju tematike odlikuju ovu značajnu monografiju. Ona obrađuje baladu o djevojci, neudatoj majci koja ubija svoj vlastiti porod da bi se mogla udati s djevojačkim vijencem na glavi. Na samoj svadbi razotkriva je jedno od njezine ubijene ili izložene djece. Nevjesta pozivlje nadnaravne sile da dokažu njezinu nevinost i svojom drskošću doživljava strašnu propast. Knjiga (od 126 str.) iscrpno zahvaća u opsežno građivo prvenstveno iz srednje Evrope. Donosi u cjelini upotrebijenu slovensku građu, 64 varijante sa 47 notnih primjera napjeva.

Autorica najprije daje pregled različitih obrazaca balade o čedomorki kod različitih evropskih naroda, onda prelazi na iscrpnu bibliografiju varijanata balade o nevesti-čedomorki. Prema nalazištima ove balade bibliografija zahvaća sve pokrajine Slovenije, iz Hrvatske navodi Hrvatsko zagorje, Međimurje i Gradišćanske Hrvate (iz zbirke dra V. Žganca, Zagreb 1950, 1952 (i 1924), iz Kurelčevih Jački, Zagreb 1871) i varijantu Lužičkih Srba, ukupno 77 brojeva. Preostala 93 broja odnose se samo na njemačko etničko područje i njihove nekadašnje »jezične otoke« (Sprachinseln) kod drugih naroda, naročito na bivša njemačka sela u okolici Kočevja.

U nastavku Z. Kumer komparativno potanje analizira četiri osnovna prizora, zajednička svim varijantama iz spomenutih područja i to: 1. pastir nalazi ili susreće dijete; 2. dijete razotkriva tko mu je majka (pastireva sestra); 3. na svadbi dijete otkriva nevjestin, majčin zločin; 4. nevjestina kazna.

Posebno poglavlje zauzimaju napjevi slovenskih varijanata. Autorica pokazuje da je današnji oblik napjeva razvojno mlađi, premda u nekim varijantama sadržava elemente starijih formi. Tako upozorava na mali ambitus č. kvarte u var. br. 22 koja podsjeća na melodije neodređenog tonaliteta. Na starost nekih napjeva (br. 13, 62 i 63) upućuju i njihove dvodijelne melostrofe. Posebno je zanimljiva dvodijelna melostrofa broja 36, sastavljena od 2 melostiha od 3 trodijelna takta, gdje se trodijelnost melostiha poklapa s tzv. »trodelnim osmercem« -vv-v-vv, po mišljenju I. Grafenauera najstarijim slovenskim metričkim obrascem »pripovedne dolge vrstice«.

Kako je težište rasprave ipak na tekstu balade, autorica je vjerojatno zato samo kratko spomenula srodnost napjeva iz Štajerske i Hrvatskog zagorja i bez posebno navedene dokumentacije utvrdila da se ni jedna njemačka varijanta ove balade ne pjeva prema slovenskim napjevima, premda je taj melodijski tip poznat u njemačkomu muzičkomu folkloru.

Rezultate svojih komparativnih analiza Z. Kumer povezuje s kritičkim osvrtom na dosad objavljenu literaturu o ovom predmetu i potanje raspravlja o odnosima slovenskih i njemačkih varijanata. Upozorava da i unutar iste teme postoje znatne razlike u motivici (npr. motiv srodstva s tragovima avunkulata u slovenskoj baladi) i pokazuje da slovenska balada sadržava čak i starije elemente od njemačke.

Još samo mala napomena. Kad čitam početak autoričina zaključivanja o postanku slovenske balade o čedomorki, ne mogu se složiti s posljednjim riječima ove rečenice: »Detomorilstvo nezakonske matere je kot pesemska pripovedna snov splošnočloveška in časovno neomejena«. Zar je majčino ubijanje vlastitoga djeteta koje je rođeno izvan braka činjenica baš svih vremena i vremenski neograničena, čak i za budućnost? — Z. Kumer potkrepljuje svoja izlaganja činjenicom što je 1956. u Esslingenu vođena rasprava protiv žene koja je ubila četvoro(!) svoje djece; autorica

aludira i na mnoge druge, doduše blaže slučajeve. — Smatram, međutim, da takve slučajeve zapravo još uvijek u većini slučajeva prouzrokuju stare predrasude i po njima formirani stavovi određenih okolina prema neudatoj majci, te da je tema ove pjesme uvjetovana društveno, a da nije izrazito općeljudska.

Jerko Bezić

INA-MARIA GREVERUS, SKANDINAVISCHES BALLADEN DES MITTELALTERS. Ausgewählt, übertragen und eräutert von... Rowohlt's Klassiker der Literatur und der Wissenschaft Nr. 143. Reinbek bei Hamburg 1963.

Sitna knjižica od 143 strane s ukusno oslikanim koricama (motiv je uzet iz legende sv. Stjepana kako je prikazana u skandinavskoj crkvi iz XIII stoljeća) može poslužiti kao dobar uvod u poznavanje nordijskih balada. Budući da je izašla u jubilarnoj godini braće Grimma, posvećena je uspomeni Wilhelma, koji je u svoje vrijeme izdao zbirku starodanskih junačkih pjesama, balada i priča.

Svega 37 pjesama razvrstano je u pet poglavlja: junačke balade, mitološke i čudesne, legendarne balade, viteške, historijske. Na početku svakog poglavlja autorica daje prikaz općih sadržajnih karakteristika dotične vrste, analizira značajnije motive i donosi oznaku pojedinih pjesama. Govoreći o junačkim baladama, I.-M. Greverus podupire mišljenje novijih istraživača da one nisu najstariji svjedoci nordijske baladne poezije — premda se to prema njihovim sadržajima čini — nego su nastale potkraj srednjega vijeka u Norveškoj, a tematiku su preuzele iz proznih priča koje su potekle iz starih nordijskih, francuskih i njemačkih epova. Zbog toga su one po idejama bliske staroj germanskoj poeziji, dok je poprište događaja srednjovjekovni viteški dvorac. Tragovi starih mitova odražuju se u baladama koje govore o tajinstvenim bićima i njihovu utjecaju na čovječju sudbinu. Na tom području balade se susreću s bajkama. Balade legendarnoga karaktera razmjerno su malobrojne. Autorica vidi uzrok toga u činjenici što su se u Skandinaviji počele zapisivati balade u doba protestantizma, tako da su samo rijetke legendarne balade ušle u plemićke pjesmarice. One su ostale u narodu sve do novijih zapisivača, ukoliko se s vremenom nisu zaboravile. Kao interesantne prikazane su viteške balade, jer su imale najmanje dodira, kako sa starim domaćim tako i sa stranim temama i prema tome pružaju najbolji uvid u život nordijskog plemstva u srednjem vijeku. One su najpotpuniji odraz plemićke kulture sjevera, jer su i potekle od plemićkih pjesnika. Ista se karakteristika može primijeniti i na historijske balade, samo što su njihovi junaci povijesna lica, a ne plod fantazije, kao u viteškim baladama.

Pregledavajući objavljene primjere, pitamo se, zašto su se zapravo i kod drugih evropskih naroda pjesme pripovjednog karaktera počele nazivati baladama. Ako uzmemo da je balada prvobitno bila pjesma uz ples, dok se, npr., naše pjevaju većinom u drugim zgodama, kao i kod drugih evropskih naroda, onda se nordijske balade baš po funkciji bitno razlikuju, pa ostale pripovjedne pjesme ne bi imale pravo na naziv balada. Niti možemo formu nordijskih balada — strofa s refrenom — uzeti za karakteristiku ove pjesničke vrste, jer se pojavljuje i u drugim pjesmama. Ako se u Skandinaviji legende i pjesme o viteškim avanturama ubrajaju među balade, zašto bismo naše s istom ili sličnom tematikom uključivali među pobožne, odnosno epske pjesme? I.-M. Greverus kaže na jednome mjestu u svojoj knjizi (str. 38) da je u baladi, kao poetskoj formi, riječ o čovjeku, o njegovim težnjama i nadama, o njegovoj sreći i nesreći te da su događaji samo vanjski izraz psihičkog. Zbog toga balada može zahvaćati različitu tematiku. Zar ne bismo mogli isto kazati i o nekim pjesmama koje se obično ne ubrajaju među balade? Postavlja se, dakle, pitanje definicije balade, a da u to ne miješamo teoriju književnosti, odnosno pitanje ne bi li bilo bolje govoriti samo o pripovjednim pjesmama u svim slučajevima gdje one nemaju istinite funkcije balade — pjesme uz ples? Inače se događa da pjesme s istom tematikom ubrajamo jedanput među epske, a neke njihove varijante među balade ili romance.

Prijevod je skandinavskih balada na njemački jezik, čini se, dobar: samo što se nije vodilo dovoljno računa o formi s obzirom na melodiju. Trebalo bi jasnije označiti refren, da čitalac odmah zna o čemu je riječ, kad vidi prvu i posljednju strofu redovito dulju. Za stručnjaka su od velike koristi napomene uz svaku pjesmu, jer upozoravaju ne samo na važne motive nego, osim tumačenja, donose i komparaciju

s narodnim pjesmama drugih naroda. Vidi se kako je neka tematika rasprostranjena po čitavoj Evropi sve do Balkana. Osim bibliografskih podataka za objavljeni varijantu, autorica upućuje i na druge štampane i rukopisne primjerkice i navodi literaturu o dotičnoj pjesmi. Na kraju knjige — po običaju Rowohlt-izdanja — autorica govori općenito o baladama, tj. o njihovom postanku, njihovoj formi kao epsko-dramatskoj pjesmi s liričnim refrenom i njihovu značenju u Skandinaviji srednjega vijeka. Zatim se pod naslovom »Bibliografija« nabrajaju različita skandinavska izdanja balada, prijevodi na njemački jezik i rasprave o njima. Šteta što nisu — barem kao dodatak — objavljene i melodije, jer bi u mnogim slučajevima ili potvrdile rezultate tekstovne analize ili bi na osnovu njih mogli korigirati, odnosno dopuniti neke tvrdnje. Činjenica što se još danas promatra neka vrsta narodne poezije samo s tekstovnog gledišta, a ne u funkcionalnoj i formalnoj potpunosti, predstavlja nedostatak tog inače lijepog i značajnog izdanja.

Zmaga Kumer

NARODNYE BALLADY. Vstupitel'naja stat'ja, podgotovka teksta i pramečanja D. M. BALASOVA. Sovetskij pisatel', Moskva—Leningrad 1963.

Ova izvrsna antologijska zbirka ruskih narodnih balada pojavila se u trenutku aktivno probuđenoga svestranog interesa za problematiku do nedavno zanemarene narodne balade slavenskih naroda (od sovjetskih istraživača posvećuju joj posebnu pažnju P. V. Lintur, B. N. Putilov, N. I. Kravcov, te dakako i autor naše zbirke; značajni referati o baladama održani su na V međunarodnom slavističkom kongresu i objavljeni u prigodnim izdanjima, a rasprave sovjetskih autora o problemima slavenske balade objavljene su u zbornicima »Russkij folklor« tom VIII; »Učene zapiski Instituta slavljanovedenija« t. XXVIII; »Voprosy literatury i narodnogo tvorčestva«, Petrozavodsk 1962. i dr.).

Balašovljeva zbirka koja, osim tekstova, sadrži uvodnu raspravu, opsežne bibliografske napomene i tumač nepoznatih riječi, uspjela je da bude podjednako privlačna antologija čitaocu — nestručnjaku prijemljivom za vrijednosti narodne poezije, kao i stručnjaku istraživaču, bogat dragocjenim informacijama.

Nama jugoslavenskim čitaocima, naviklim na drukčiju fakturu naše narodne pjesme i naših balada, djeluju ove pjesme ritmom svoga tonskoga nepravilnog stiha, čudnim arhaizmima, množnom i lakoćom neočekivanih deminutiva, zvučnom igrom riječi, bizarnom starodrevnošću motiva — neobično i privlačno; utoliko više i neobičnije što u svojoj različenosti otkrivamo ipak ujedno i neporecive zajedničke orbe, čas tematske a čas u onim tko zna kako starim formulama. Takva je, npr., tematska sličnost u motivu o djevojci udatoj za razbojnika koja, perući mužu krvave košulje, naiđe na košulju svoga brata; pa u pjesmi o dvoje rodaka, djevojci i mladiću, neudno oklevetanih zbog nedozvoljene ljubavi i pogubljenih; o sestri koja zbog ljubavnika ubije brata; o mladiću kome svi osim njegove mlade žene uskrate da ga otkupe iz ropstva (u nas, naprotiv, treba djevojku iskupiti); pa cijeli kompleks pjesama o prepoznavanju najbližih rodaka, osobito brata i sestre, pod čudnim okolnostima u tuđinskom ropstvu, vezano često s motivom incesta; o prevarnoj otmici djevojke na brodu; o djevojci ukletoj u biljku itd. Zajedničke formule nalazimo u pjesmama gdje junak umirući moli svoje drugove da mu kraj groba postavie sablju, konja i koplje ili što slično kao spomen budućim prolažnicima; ili pretkazivanje drage osobe da će se vratiti kada izraste neki nemogući plod (npr. kada nikne pijesak); amo pripada i znamenita formula o dvije biljke što izrastu na grobovima nesudjenih ljubavnika i dr.

U uvodnoj raspravi autor nastoji odrediti obilježja ruske narodne balade kao posebne vrste, različite od bilina ili lirskih pjesama, i čini to s temeljitim poznavanjem predmeta i razumijevanjem za probleme stila, slobodan od težnje za krutim shematskim definicijama. Balada je, po njegovu mišljenju, epska (pripovjedna) pjesma izrazito dramskoga karaktera. U središtu njezine pažnje redovito je sudbina čovjeka pojedinca pa se jedino kroz to žarište u baladi očituju ona društvena, etička, povijesna ili filozofska pitanja. Kompozicija se odlikuje »usredotočenjem na jedan konflikt, sažetošću, skokovitim izlaganjem, obiljem dijaloga, ponavljanjima uz dramsku gradaciju«. Skraćivanja teksta ne umanjuju ljepotu balade, čak na-

protiv. Među njezina obilježja ide, uz ostalo, i smisao za simboliku i zagonetno. Autor zastupa, po našem shvaćanju vrlo tačno mišljenje — različito od mišljenja mnogih drugih interpretatora narodnih balada — da prehistorijska starost pojedinih motiva u baladama (npr. o incestu, o pretvaranju čovjeka u drvo, o čudesnom prijelazu rijeke itd.) ne svjedoči o starosti same balade, jer su ti motivi mogli i sekundarno ući u tekst kao već poznato vjerovanje, predaja, poetska shema; ili pak svojim realnim životnim smislom, i pored prividne sličnosti, ti motivi u više slučajeva i nemaju veze s tim dalekim izvorima.

Pisac je razvrstao balade u ove skupine: balade o obiteljskom životu; balade o društvenom životu; povijesne balade; satirične i komične balade; nove balade. Ne možemo se u ovom kratkom osvrtu upustiti u bliže i cjelovito razmatranje tih vrlo zanimljivih skupina, kao ni prekrasnih tekstova što ih one obuhvaćaju, pa se ograničujemo samo na dvije-tri napomene: na upozorenje na one izvanredne primjere starih balada što se prepeću sa stvorom ruskom književnošću; npr. na baladu o »Gorju«, utjelovljenoj čovjekovoj nevolji, među baladama o društvenom životu, za koju je autor s pravom rekao da joj je kompozicija »koliko priprosta, toliko i genijalna«, ili na one čudne balade s prikazima fantastičnih životinja koje kao da su izrasle iz srednjovjekovnih crnamenata i reljefa.

Skupina satiričnih i komičnih balada odudara prilično od ostalih pjesama u knjizi i pitanje je da li im je uopće među baladama mjesto. To su najvećim dijelom parodije, stihovane basne, novele u stihu i sl. Kao kriterij za njihovo unošenje među balade uzima autor dramatičnost kompozicije, no smatram da to samo nije još dovoljno mjerilo, premda je veoma važno, te ne bi trebalo zanemariti ni okosnicu balade iz autorove vlastite definicije: sudbinu čovjeka pojedinca. Uz to baš ti spomenuti siže najvećim dijelom potječu iz međunarodnoga pripovjedačkog repertoara, što je trebalo u bilješci navesti (npr. uz pjesmu »Duren«; ili uz pjesmu o prevarenom mužu Terentiju kojoj autor nalazi porijeklo u starom Novgorodu, što može doduše imati svoje lokalno značenje, ali je tu prvenstveno u pitanju opće prošireni međunarodni siže, poznat po monografiji W. Andersona o starom Hildebrantu).

Vrijeme historijskog života i cvata ruske narodne balade bilo bi, prema autorovim istraživanjima, razdoblje od XIII—XVIII st. U XVIII i XIX st. ne samo da ne nastaju više nove balade u klasičnom stilu nego se i one stare kvare, zaboravljaju i nestaju iz pamćenja. Potkraj XIX st. starinska je balada općenito veoma rijetka vrsta. Kada bi ti autorovi navodi bili baš sasvim ili približno tačni, divna ova antologija ne bi se mogla sastaviti: većina pjesama, naime, kako se lijepo vidi iz autorovih napomena, zapisana je već u XIX a nerijetko i u XX stoljeću.

Zadnji odjeljak knjige obuhvaća nove balade: rimovane, često pijevne pjesme nastale pretežno pod utjecajem romantične literature; te pjesme dolaze na smjenu klasičnoj narodnoj baladi. Umjetnički je njihov pad očigledan; autor vrlo fino analizira pojavu tih pjesama, koje je s pravom unio u zbirku jer su one ipak, nema sumnje, oblik novijeg postojanja folklorne balade. Među tim pjesmama nalazimo i Puškinove i Ljermontovljeve stihove (Čornaja šal', Tamara), kao i one balade koje su u novije vrijeme došle do nas putem filma (Brodjaga, Kočegar), te, napokon, i znamenitu popijevku »Volga, Volga« (Iz-za ostrva na strežen').

Maja Bošković-Stulli

VUK STEF. KARADŽIĆ, O SRPSKOJ NARODNOJ POEZIJI. Za štampu priredio i predgovor napisao BORIVOJE MARINKOVIĆ. Prosveta, Beograd 1964.

U protekloj jubilarnoj Vukovoj godini, u kojoj, na žalost, još nisu počela izlaziti kritički priredena Vukova sabrana djela, publiciran je ipak priličan broj knjiga posvećenih Vukovim Karadžiću. Uz najvažniju i najinteresantniju knjigu među svim tim jubilarnim izdanjima, kojoj je autor Miodrag Popović (Vuk Stef. Karadžić, 1787—1864, Nolit, Beograd 1964) i koja izaziva veoma raznolike sudove, a za sada još čeka svoju ozbiljnu kritičku ocjenu, publicirano je i nekoliko knjiga s izborima iz različitih Vukovih djela. O takvoj je jednoj knjizi riječ u ovom prikazu. Vukovi tekstovi, sabrani u toj knjizi, imaju — prema pogovoru — »principijelan značaj po tome što sadrže suštinu Vukovih pogleda na naše narodno pesništvo«. Autor knjige kazuje u pogovoru kako nije teško »teorijskim uopštavanjima obuhvatiti